

This is the **published version** of the bachelor thesis:

González Manzano, Marina; Medina Martín, Rocío, dir. La dignitat des d'una mirada iusfilosòfica : un abordatge introductori a la pena de mort, l'eutanàsia i la prostitució. 2024. (Grau de Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/303149>

under the terms of the license

LA DIGNITAT DES D'UNA MIRADA IUSFILOSÒFICA.

**Un abordatge introductori a la pena de mort, l'eutanàsia i la
prostitució.**

Autora: Marina González Manzano

Tutora: Rocío Medina Martín

Treball de Fi de Grau

Grau en Dret

Universitat Autònoma de Barcelona

Curs 2023-2024

13 de maig de 2024

Taula de continguts:

Agraïments	2
Resum	3
Introducció	4
1. Marc jurídic de la dignitat	5
2.1. Antecedents històrics: l'evolució de la dignitat humana com concepte jurídic	5
2.2. Marc jurídic i jurisprudencial actual de la dignitat	7
2.2.1 La dignitat en l'ordenament jurídic internacional i europeu: normativa i jurisprudència	7
2.2.2. La dignitat en l'ordenament jurídic espanyol	14
3. Els/les principals autors/es de la dignitat en la filosofia	17
3.1. La dignitat per Aristòtil i Cicerón	17
3.2. La dignitat per Sant Tomás de Aquino	18
3.3. La dignitat per Kant	19
3.4. La dignitat per Habermas, Jeremy Waldron, Javier Gomá i Martha Nussbaum	21
3.5. Resum de les postures filosòfiques i la dignitat	24
4. Debats ètic-jurídics sobre la dignitat	26
4.1. La pena de mort i la dignitat humana	26
4.2. L'eutanàsia i la dignitat humana	30
4.3. La prostitució de la dona i la dignitat humana	33
5. Conclusions	38
Referències	41

Agraïments

Vull expressar el meu agraïment a totes les persones que han contribuït a la realització d'aquest treball. En primer lloc, vull agrair a la meva tutora Rocío Medina Martín per la seva orientació i dedicació durant el procés. M'agradaria agrair també a totes les persones que m'han recolzat i animat en el camí de realització del treball: a la meva família i amics, imprescindibles per al meu desenvolupament personal. Finalment, m'agradaria mencionar a les meves companyes de la universitat, en especial a la Laura, que ha fet d'aquests quatre anys una experiència única, sent el meu suport i ajudant-me en tot el possible.

Resum

Aquest treball estudia la dignitat humana des d'una perspectiva iusfilosòfica i tres dels debats ètic-jurídics més importants en relació amb el concepte de dignitat: la pena de mort, l'eutanàsia i la prostitució. En primer lloc, es presenta la dignitat humana com a concepte jurídic, per, a continuació, presentar-lo en relació a la filosofia. En segon lloc, s'analitzen els tres debats, amb l'objectiu d'examinar-los i trobar les postures més rellevants en torn de cada debat. Per últim, es procedirà a un posicionament en relació als debats i s'extraurà la conclusió final del concepte de dignitat humana.

Paraules clau: dignitat, pena de mort, eutanàsia, prostitució, filosofia, drets.

Resumen

Este trabajo estudia la dignidad humana desde una perspectiva iusfilosófica y tres de los debates ético-jurídicos más importantes en relación al concepto de dignidad: la pena de muerte, la eutanasia y la prostitución. En primer lugar, se presenta la dignidad humana como concepto jurídico, para, a continuación, presentarlo en relación con la filosofía. En segundo lugar, se analizan los tres debates, con el objetivo de examinarlos y encontrar las posturas más relevantes de cada uno de ellos. Para finalizar, se procede un posicionamiento en los debates y se extraen las conclusiones finales del concepto de dignidad humana.

Palabras clave: dignidad, pena de muerte, eutanasia, prostitución, filosofía, ordenamiento jurídico.

Abstract

This work investigates human dignity from an iusphilosophical perspective and three of the most important ethical-legal debates about the concept of dignity: death penalty, euthanasia and prostitution. In the first place, we will observe the idea of human dignity as a legal concept, to then learn about its relation with philosophy. In the second place, the three debates will be analyzed with the aim of examining them and finding the most relevant positions in each discussion. Lastly, a position will be taken regarding the discussions and the concept of human dignity will be drawn as a final conclusion.

Key words: dignity, death penalty, euthanasia, prostitution, philosophy, legal system.

Introducció

La noció de dignitat humana ha estat utilitzada tant en la legislació com en la filosofia al llarg de la història. Tot i així, és un concepte que no ha estat mai definit universalment i engloba moltes teories i posicions envers debats ètic-jurídics. L'objectiu d'aquest treball és presentar la dignitat humana i el seu concepte jurídic en l'àmbit internacional i nacional, introduir-lo en la interpretació d'alguns filòsofs i estudiar tres debats ètic-jurídics molt rellevants a l'hora de parlar de dignitat humana: la pena de mort, l'eutanàsia i la prostitució. Aquests debats han sigut triats per què plantegen dilemes morals sobre la dignitat humana i permeten abordar la qüestió des de diferents postures filosòfiques i jurídiques. A més, són mundialment reconeguts i actuals, que aborden tant la mort com “digne” o “indigne” i la autonomia sexual de les dones. La principal hipòtesi d'aquest treball és que les tres pràctiques mencionades anteriorment generen debat segons la concepció de dignitat humana que es percebi.

Els objectius d'aquest treball, per tant, són:

- a) Estudiar el concepte de la dignitat humana des de la perspectiva legal i la perspectiva filosòfica.
- b) Analitzar la rellevància de la dignitat de la persona dins del debat ètic-jurídic de la pena de mort, l'eutanàsia i la prostitució.
- c) Posicionar-se en les qüestions mencionades i trobar un concepte de dignitat humana.

Per a poder assolir els objectius i resoldre la hipòtesi plantejada, la metodologia del treball es centrarà en una revisió bibliogràfica de les fonts existents sobre el concepte de dignitat humana i una recopilació de dades importants per l'estudi: com legislació, jurisprudència, documents normatius... així com algunes de les doctrines teòriques i filosòfiques més importants al respecte. En primer lloc, es farà una examinació de la legislació i jurisprudència més rellevants a nivell internacional i nacional. Seguidament, es definiran les postures i perspectives més crucials a escala filosòfica per, finalment, poder realitzar una avaluació de les postures envers els debats i extreure unes conclusions crítiques finals.

1. Marc jurídic de la dignitat

2.1. Antecedents històrics: l'evolució de la dignitat humana com concepte jurídic

El concepte o la idea de la dignitat ha estat, d'una manera o una altra, present al llarg de la història de la humanitat. Tot i això, no és fins després de la Segona Guerra Mundial quan assoleix un gran protagonisme, s'uneix al moviment en defensa dels Drets Humans com a concepte jurídic i s'eleva la dignitat de la persona constitucionalment. Ara bé, per comprendre la llarga evolució del concepte de la dignitat, hem d'anar més enrere, quan comença a aparèixer la noció jurídica d'aquesta en l'Antiguitat i l'Edat Mitjana. Tal i com exposa Oehling (2015), la dignitat en aquelles èpoques apareix de manera molt limitada i restrictiva a la que coneixem actualment. Tot i així, ja es veuen dues característiques que aniran assolint molta importància al llarg dels anys: la posició social dins d'una comunitat i la distinció entre les persones i els animals.

Encara que no sabem el moment exacte en el que la dignitat passa de ser relacionat únicament amb l'honor i l'orgull cap a un concepte més ampli i jurídic, podem afirmar que en el Dret Romà ja trobem el concepte “dignitas”, com explica Oehling (2015), i apareix “dignitas et excellentia”, un valor que es basa en el bon comportament i el “bon actuar”. Com assenyala també Nieto (2022), a Roma la dignitat apareix com un concepte de diferenciació del ciutadà, que anirà posicionant-se en la societat segons les seves qualitats i mèrits. A més, encara que la dignitat entesa com a “títol” o “càrrec honorífic” es troba en l'Edat Mitjana, l'Edat Moderna i inclús ara en l'actualitat, hi ha textos que demostren que en la societat medieval ja hi havia una visió del concepte més amplia: per, exemple, el Codi de Tortosa (1272) ja definia a l'ésser humà com el més digne del món. És en l'Edat Moderna quan la persona comença a tenir molta més influència religiosa basada en les idees de la dignitat humana i la unitat de l'espècie humana. Quan arriba la *Declaració Francesa de Drets de l'Home i del Ciutadà*¹ (1789), arriba alhora la promoció real de molts drets i llibertats i, encara que la dignitat humana no es trobi expressament garantida, a través de la seva formulació el text ja s'inspirava en la concepció d'igualtat, llibertat i, en definitiva, dignitat.

¹ Disponible en:

https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/espagnol/es_ddhc.pdf

Més tard, amb el liberalisme del segle XIX, “trobem una igualtat i una llibertat limitades a la “qualitat de la noblesa” per accedir a càrrecs i altres treballs” (Oehling, 2015, p. 18). És a dir, trobem uns drets lligats directament al rang i l'honor de les persones, que s'havia de guanyar, constituint, així, una de les més importants diferències amb l'Antic Règim: la posició de la persona en la societat ja no era una cosa sobrevinguda, sinó que es podia aconseguir i assolir per un mateix. Trobem textos com la *Constitució de 1845*² i la *Llei Constitucional de Reforma de 1857*³, en els que, tot i que el concepte de dignitat ha evolucionat, encara es veu força limitat, vinculat a títols, llocs de treball, càrrecs o situacions econòmiques altes. Tot i això, no serà fins més tard, en l'època contemporània, quan desapareixerà aquesta idea de dignitat “condicional”.

La dignitat de la persona com a concepte jurídic en l'actualitat és molt més ampli a la que hem vist anteriorment, per què no es basa en aquesta dignitat “condicional”. Hi ha dos trets essencials que destaquen la concepció de la dignitat actual: (a) totes les persones tenen dignitat simplement per ser éssers humans, i (b) no hi ha distincions entre les dignitats de les diferents persones, és a dir, cada persona té la mateixa dignitat que una altre. Com explica Oehling (2015), es dedueix, per tant, que la idea de la igualtat està molt lligada amb la idea de la dignitat de la persona. Recordem que, anteriorment, en el segle XIX, la dignitat de l'ésser humà variava segons la possessió dels títols, però ara, mica en mica ha anat evolucionant aquesta concepció i ha donat lloc a una idea més amplia: el reconeixement de la dignitat incondicionalment per a tothom.

D'acord amb Peces-Barba (2005), després de la Segona Guerra Mundial, el dret internacional va començar a donar-li importància a la dignitat de la persona. Un dels salts més importants de l'evolució de la concepció de la dignitat humana va ser la *Declaració Universal dels Drets Humans*⁴ (1948), on, com veurem posteriorment, es reconeix la dignitat intrínseca de totes les persones com a base de la llibertat, la justícia i la pau, establint també que tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i dret. Ens trobem en un moment on el dret internacional no només s'encarregava de les relacions entre els Estats, sinó que també començava a salvaguardar els drets i les obligacions de les persones.

² Disponible en: <https://www.boe.es/gazeta/dias/1845/05/23/pdfs/C00001-00002.pdf>

³ Disponible en: https://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/ley-constitucional-de-reforma-de-1857/html/7425d9a6-bd0c-45ca-bb45-6dc0a23aed6e_2.html

⁴ Disponible en: <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

2.2. Marc jurídic i jurisprudencial actual de la dignitat

Un cop exposada, d'una manera general, l'evolució històrica de la dignitat i les seves transformacions al llarg dels anys, és hora d'explicar el marc jurídic actual i quina visió hi ha ara sobre aquest dret. Per organitzar-ho, primerament veurem el marc jurídic internacional relacionat amb la dignitat humana, la normativa més important, centrant-nos també en el marc internacional europeu, on trobarem, també, jurisprudència sobre el concepte. Seguidament, comentarem el marc jurídic nacional de l'Estat Espanyol, on apareixerà la importància de la dignitat dins de la Constitució Espanyola i les sentències més rellevants del Tribunal Constitucional.

2.2.1 La dignitat en l'ordenament jurídic internacional i europeu: normativa i jurisprudència

Comencem, doncs amb el marc jurídic internacional amb relació al concepte de dignitat humana. És a partir de la segona meitat del segle XX quan es comença a incorporar aquest concepte en l'àmbit internacional de drets humans. *La Carta de les Nacions Unides*⁵ (26 de juny de 1945, San Francisco) va ser el primer text internacional que va proclamar la dignitat: en el seu preàmbul s'afirma que els pobles de les Nacions Unides ("NU" d'ara en endavant) es troben resultats a afirmar la fe en els drets fonamentals de l'home, en la dignitat i el valor de la persona humana. Així mateix, la *Declaració Universal de Drets Humans* (adoptada el 10 de desembre de 1948, París) de les NU inclou la dignitat humana en el seu preàmbul i apareix, també, en l'article 1, on es declara que "tots els éssers humans neixen lliures en dignitat i drets".

Hi ha molts més tractats de drets humans adoptats dins del marc de les NU que proclamen la dignitat. Un d'ells és el *Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals*⁶ (aprobat el 16 de desembre de 1966), on s'estableix en el seu preàmbul que "la llibertat, la justícia i la pau en el món tenen per base el reconeixement de la dignitat inherent a tots els membres de la família humana i dels seus drets iguals i inalienables". Es reconeix, així mateix, que els drets socials, culturals i econòmics es desprenen de la dignitat. També trobem

⁵ Disponible en: https://www.oas.org/36ag/espanol/doc_referencia/carta_nu.pdf

⁶ Disponible en: <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

el *Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics*⁷ (aprovat novament el 16 de desembre de 1966, Nova York), on es fa el mateix reconeixement que en el Pacte anterior, però, alhora, l'article 10 estableix que totes les persones privades de llibertat hauran de ser tractades conforme la dignitat de l'ésser humà. Apareix novament el concepte en el *Segon Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, destinat a l'abolició de la pena de mort*⁸ (aprovat el 15 de desembre de 1989, Nova York): en el preàmbul d'aquest, es considera que l'abolició de la pena de mort contribueix a “elevant la dignitat humana”.

D'igual manera, el concepte de dignitat figura en la *Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial*⁹ (aprovada el 21 de desembre de 1965, però modificada per la resolució 47/111 el 16 de desembre de 1992, Mèxic); en la *Convenció sobre l'eliminació de totes les maneres de discriminació sobre la dona*¹⁰ (aprovada el 18 de desembre de 1979, Nova York); la *Convenció sobre els Drets del Nen*¹¹ (aprovada el 20 de novembre de 1989) o la *Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants*¹² (aprovada el 10 de desembre de 1984), entre d'altres. En el *Conveni per la Protecció dels drets humans y la dignitat de l'ésser humà en relació a les aplicacions de la Biologia i la Medicina*¹³ (1997), s'estableix en l'article 1 que “les parts en aquest Conveni protegiran a l'ésser humà en la seva dignitat i la seva identitat (...)”. És a dir, aquest Conveni reconeix expressament la dignitat a l'ésser humà, no a la persona. És destacable aquesta diferenciació, per què, tal i com exposa Güendel (2022), la persona és l'ésser humà considerat dins d'una comunitat, però “ésser humà” és tot aquell individu que s'ha concebut o fecundat. Per tant, el que s'estableix és que, per molt que no formis part d'una comunitat (resulta molt difícil degut a que els éssers humans sobreviuen gràcies a ella), ets subjecte de dignitat.

⁷ Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁸ Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁹ Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>

¹⁰ Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

¹¹ Disponible en: <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

¹² Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

¹³ Disponible en: <https://www.boe.es/boe/dias/1999/10/20/pdfs/A36825-36830.pdf>

Com hem explicat, les Nacions Unides ha incorporat de manera molt extensa la dignitat humana dins del seu ordenament jurídic, dels tractats i de les declaracions. Tot i així, no ha sigut l'únic organisme internacional que ha inclòs aquest dret. Trobem alhora la *Convenció Americana de Drets Humans*¹⁴ (més coneguda com *Pacto de San José de Costa Rica*), establerta el 22 de novembre de 1969, a Costa Rica. En aquesta convenció, la dignitat apareix expressament mencionada en l'article 5.2 "Dret a la Integritat Personal", on es declara que "Ningú ha de ser sotmès a penes o tractes cruels, inhumans o degradants. Tota persona privada de llibertat serà tractada amb el respecte degut a la dignitat inherent al ésser humà". Així mateix, en l'article 11 s'estableix el dret de tota persona a que es respecti la seva honra i dignitat.

En l'àmbit europeu, la *Convenció Europea de Drets Humans*¹⁵ (1950, Roma) no es refereix de forma expressa a la dignitat com a tal, és a dir, no apareix expressament en el text, però, el Tribunal Europeu de Drets Humans ("TEDH" d'ara en endavant), a través de la seva jurisprudència, ha anat implementant les bases d'aquest concepte i donant-li la importància i protecció que mereix. Per tant, trobem que, a diferència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (com veurem més endavant), el TEDH no ha reongut un dret autònom de la dignitat humana expressament, sinó que ha sigut a través de la seva jurisprudència i interpretació que ha anat reconeixent el precepte. Per al TEDH, el principi de respecte de la dignitat humana és un principi que serveix d'interpretació material dels altres drets.

El TEDH va fer referència a la dignitat humana per primer cop en la sentència de 25 d'abril de 1978 (sentència 5856/72¹⁶) un supòsit que es va qualificar de tracte degradant. El mateix tribunal va establir que, un dels principals propòsits de l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans ("CEDH" d'ara en endavant), que prohibeix la tortura i les penes inhumanes i degradants, és la protecció de la dignitat i la integritat de les persones. En altres sentències

¹⁴ Disponible en:

https://www.oas.org/dil/esp/1969_Convencio%C3%B3n_Americana_sobre_Derechos_Humanos.pdf

¹⁵ Disponible en: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_spa

¹⁶ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-165149&filename=CASE%20OF%20TYRER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.docx&logEvent=False>

com la sentència 20190/92¹⁷, de 22 de novembre de 1995, i la sentència 20166/92¹⁸, de 22 de novembre de 1995, s’afirmava que el respecte a la dignitat i llibertat humana eren l’essència del CEDH. Tal i com senyala Ochoa (2018) això vol dir, per tant, que tot i que la dignitat humana no aparegui de forma expressa en el conveni, el seu respecte suposa una de les bases més importants del CEDH, tal i com el Tribunal declara en la sentència 23380/09¹⁹, del 28 de setembre de 2015, on s’afirma que “qualsevol interferència amb la dignitat humana ataca a la mateixa essència de la *Convenció Europea de Drets Humans*”.

A través de moltes sentències, el TEDH ha anat resolent i creant una rica jurisprudència sobre la dignitat, invocant aquest terme en relació a molts articles del CEDH, com ara l’article 3 (de prohibició de tortura), 4 (de prohibició de l’esclavitud i del treball forçós), 8 (del respecte a la vida privada i familiar) o 14 (de prohibició de discriminació), entre d’altres. En relació a l’article 3, per exemple, trobem la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans (“STEDH” d’ara en endavant) 32541/08²⁰, de 17 de juliol de 2014, el cas Svinarenko i Slyadnev contra Rússia, en el que els acusats van acudir al judici tancats en una gàbia i van al·legar que constituïa una violació a la dignitat humana. El tribunal va afirmar que efectivament constituïa una violació de l’article 3 del CEDH, i, per tant, una violació de la dignitat de les persones. La dignitat també apareix en la STEDH 29865/96²¹, de 16 de novembre de 2004, un cas de discriminació per raó de gènere, en el que el tribunal va declarar que escollir lliurament el cognom comú per registrar els naixements constitueix viure dignament i amb dignitat.

A través de la jurisprudència, el TEDH ha anat establint que la dignitat és una qualitat de l’ésser humà que no necessita estar expressat com a tal en el Conveni per poder-se protegir. El concepte, com hem vist, ha anat evolucionant i desenvolupant-se al llarg de les sentències,

¹⁷ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-164349&filename=CASE%20OF%20C.R.%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.pdf&logEvent=False>

¹⁸ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-164348&filename=CASE%20OF%20S.W.%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.pdf&logEvent=False>

¹⁹ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-169615%22%7D>

²⁰ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22languageisocode%22%3A%22ENG%22%2C%22appno%22%3A%2232541/08%22%2C%2243441/08%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-115176%22%7D>

²¹ Disponible en: <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22itemid%22%3A%22001-67482%22%7D>

però, com el mateix tribunal ha establert en múltiples ocasions, la dignitat humana ha sigut i és “l’essència” del conveni. Tal com exposa Ochoa (2018), pel TEDH, la dignitat implica la protecció de la persona humana en tres nivells. El primer d’ells, és la salvaguarda de la integritat de la persona, tant física (dignitat en relació al cos) com moralment (dignitat en relació a l’orgull i el respecte). Aquest nivell es veu molt relacionat amb la jurisprudència de l’article 3 CEDH, que, recordem, prohibeix la tortura i els tractes o penes inhumanes o degradants. En segon lloc, trobem la protecció de la dignitat en base a unes “condicions de vida digne” (p. 223). Aquest es basa en que, tal i com ha establert la jurisprudència, l’Estat ha de garantir un mínim de condicions de vida a les persones. Per últim, trobem la protecció de la dignitat com a “qualitat de vida” (p.223), però en aquest, el Tribunal s’ha limitat a exigir un marc legal de garanties.

Un cop vista la dignitat humana en l’ordenament jurídic internacional, podem veure una visió més específica: la dignitat humana a nivell de la Unió Europea. Aquest concepte es troba regulat, principalment, en l’article 1 de la *Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea*²² (proclamada l’any 2000, Niça) (*CDFUE* d’ara en endavant), el qual estableix que “la dignitat humana és inviolable, serà respectada i protegida”. Segons, López (2008) apareix la dignitat com “un dels valors indivisibles i universals sobre els que està fundada la Unió Europea” (p. 107) i també apareix no només com un dret fonamental, sinó com a base d’aquests mateixos drets. Com exposa també Sánchez Megía (2016), en el títol I de la Carta es veuen reflectats els drets que afecten directament a la dignitat de les persones, com el dret a la vida o el dret a la integritat de la persona, entre d’altres.

Així doncs, trobem que no es pot atemptar contra la dignitat (és inviolable), sigui quin sigui el motiu, és un principi inderogable i permanent de l’ésser humà, el qual no podrà ser mai tractat com un simple objecte, segons la *CDFUE*. La dignitat humana ha de ser respectada, fent referència a un respecte per part d’aquesta mateixa Unió Europea, que s’ha d’entendre com les institucions i organismes comunitaris i els Estats que apliquen aquest Dret Comunitari. Per últim, ens trobem l’obligació que la dignitat sigui protegida per a tots els éssers humans. L’explicació oficial d’aquest mateix article disposa que la dignitat humana és un dret fonamental i constitueix la base d’aquests mateixos drets²³. Per tant, tots els altres drets d’aquesta carta s’hauran d’exercir respectant la dignitat humana com a essència, sense

²² Disponible en: <https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00389-00403.pdf>

²³ Disponible en: <https://fra.europa.eu/es/eu-charter/article/1-dignidad-humana>

poder atemptar contra ella. Llavors, la dignitat humana és considerada fonament dels drets humans en el seu conjunt i, a més, un dret humà autònom, la qual cosa possibilita que pugui ser invocada davant dels òrgans jurisdiccionals.

En el *Tractat de la Unió Europea*²⁴ (TUE d'ara en endavant) (1992, Maastricht), també trobem emmarcada la dignitat humana. L'article 2 d'aquest mateix tractat estableix: “La Unió es fonamenta en els valors de respecte de la dignitat humana, llibertat, democràcia, igualtat, Estat de Dret i respecte de la resta de drets humans (...)”. A més, també apareix en l'article 21 del TUE, on s'estableix que les accions de la UE es basaran en diferents principis, entre ells, el respecte de la dignitat humana. Per tant, trobem un reconeixement exprés de la dignitat humana per part de la Unió Europea. Llavors, com hem observat, el respecte a la dignitat humana és un dels valors principals de la UE, i és així, almenys, com queda enmarcat en el TUE i la *Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea*, constituint, així mateix, l'essència de l'Ordenament Jurídic de la Unió Europea.

“Mentre que la dignitat humana ha sigut reconeguda legalment com a fonament dels drets humans, el jutge la utilitza constantment per limitar l'exercici de drets i imposar obligacions” (Pele, 2017, p. 23). Aquesta limitació es fa, principalment, per que hi ha accions que poden posar en perill la dignitat humana i tot el que aquesta abarca.

Com explica Gómez (2005) abans de l'entrada en vigor de la *Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea*, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE d'ara en endavant), ja utilitzava el concepte “dignitat” i al·ludia a ell en moltes ocasions i resolucions. En primer lloc, podem citar la sentència del TJUE del 9 d'octubre de 2001, assumpte C-377/98²⁵, en la que el tribunal va confirmar la seva pròpia competència i va declarar que s'havia de vetllar per que es respectés el dret fonamental de la dignitat humana i la integritat de la persona, és a dir, ja dona un valor a la dignitat en l'ordenament comunitari.

Una de les sentències més importants pel que fa al reconeixement de la dignitat com a valor superior del ordenament jurídic de la UE és la sentència del TJUE del 14 d'octubre de 2004, C-36/02²⁶, “Omega”, en la que s'exposa que l'ordenament jurídic comunitari tracta de

²⁴ Disponible en: <https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00013-00046.pdf>

²⁵ Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:61998CJ0377&from=FR>

²⁶ Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62002CJ0036&from=LT>

garantir el respecte de la dignitat humana com a principi general del Dret. Ara bé, l'entrada en vigor de la Carta (2009) va ser clau per formar una legalització de la dignitat i una protecció d'aquest dret fonamental molt més extensa. La Sentència del TJUE del 5 d'abril de 2016, assumpte C-404/15²⁷ "Aranyosi" estableix que el respecte a la dignitat humana constitueix un dels valors fonamentals per la Unió Europea i els seus Estats Membres i, a més, exigeix que aquests mateixos Estats vetllin pel respecte de la dignitat.

És de rellevància comentar que el TJUE s'ha pronunciat en relació als drets dels menors en diferents àmbits, com en la sentència de 16 de juliol de 2005, assumpte C-105/03²⁸, en el Cas "Pupino", en el que el Tribunal va confirmar el dret dels menors a que la seva dignitat sigui respectada durant el procés penal. Una observació també molt important del TJUE, la realitza també la doctora Ochoa (2018) que explica que el TJUE en casos com el de "Oliver Brüstle" (sentència del 18 d'octubre de 2011, assumpte C-34/10²⁹), ha extens la dignitat humana també a l'embrió, entenent com a embrió a: (1) tot òvul humà fecundat, (2) tot òvul humà no fecundat en el que s'hagi implantat la cèlula humana madura i (3) tot òvul humà no fecundat estimulat per dividir-se i desenvolupar-se. De manera que el TJUE amplia la dignitat humana no només als ja nascuts, sinó, com ja hem vist, als òvuls també.

Com hem observat, el TJUE ha realitzat una funció interpretativa i de garantia dels drets humans molt important a nivell comunitari i legislatiu, degut a que ha reafirmat en múltiples ocasions la importància del respecte de la dignitat humana i la seva rellevància pels drets fonamentals de les persones. Ha establert una rica jurisprudència sobre la dignitat com a essència de l'ordenament jurídic i la seva significació sobre tots els altres drets.

²⁷ Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0404>

²⁸ Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0105&from=NL>

²⁹ Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0034&from=ES>

2.2.2. La dignitat en l'ordenament jurídic espanyol

Com hem vist, la dignitat humana ha anat consolidant una gran importància i presència en els ordenaments jurídics. A nivell nacional, “la Constitució Espanyola del 1978 fa referència al concepte de dignitat, al que també atorga una considerable importància (com passa en altres textos)” (Oehling, 2015, p. 76). L'article 10 de la *Constitució Espanyola* (CE d'ara en endavant) estableix que “la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre públic i social”. L'article 1.1 de la CE també disposa que els drets fonamentals de la persona, així com la dignitat, són inviolables i vinculen a tots els òrgans de l'Estat Espanyol. Per tant, trobem que la CE està elevant la dignitat humana com un dret fonamental inviolable per qualsevol persona u òrgan de l'Estat i, a més, és un fonament de la pau social i l'ordre públic, cosa que significa que aquests dos no es poden assolir sense el respecte a la dignitat.

Com exposa Fernández (1996), l'article 10.1 CE té una triple funció. Per una part, té una funció legitimadora de l'ordre públic i de l'exercici dels poders públics, és a dir, l'ordre públic només serà legítim quan es respecti i es tuteli la dignitat de totes les persones. El que fa, en primer lloc, l'article 10.1 CE és convertir a la persona i la seva dignitat en un element essencial i necessari per l'ordre públic. En segon lloc, té una funció promocional, pel fet que la dignitat humana i els drets que l'acompanyen estan en constant evolució. Això es veu reflectit quan l'article 10.1 CE expressa el “lliure desenvolupament de la personalitat”. En tercer i últim lloc, té una funció hermenèutica, degut a que és una pauta interpretativa de totes les altres normes: és un dret que es converteix en un principi suprem de tot l'ordenament jurídic espanyol (i europeu com hem mencionat anteriorment).

Una de les característiques més importants de la dignitat dins de l'ordenament jurídic espanyol és que es proclama de manera suprema o absoluta per a totes les persones, de manera que no depèn de la nacionalitat o varia segons la persona. Això es veu reflectit des de fa molt temps en diferents Sentències del Tribunal Constitucional (STC d'ara en endavant). Com ara la del 24 de maig de 1982³⁰ (STC 27/1982), que declara que totes les persones són iguals en dignitat, és una qualitat que li pertany a totes les persones pel simple fet de ser-ho.

³⁰ Disponible en: <https://vlex.es/vid/1-2-3-i-4-14-c-15034881>

Novament, també es veu reflectit en la STC del 30 de setembre de 1985³¹ (STC 99/1985) , on s'estableix que la dignitat és un dret que pertany a la persona “com a tal”, no al ciutadà, per tant, no depèn de la ciutadania.

Des dels inicis del reconeixement d'aquest dret, la dignitat ha servit com a límit d'actuació cap als particulars i els seus drets fonamentals i cap als Poders Públics. La primera sentència en la qual es va establir expressament que la dignitat era un límit cap als altres drets fonamentals és la STC del 29 de gener de 1982³² (STC 2/1982), on es van limitar els drets de llibertat d'expressió i de reunió i manifestació. Així mateix el Tribunal Constitucional va declarar en aquesta sentència “ (...) ni la libertad de pensamiento ni el derecho de reunión y manifestación comprenden la posibilidad de ejercer sobre terceros una violencia moral de alcance intimidatorio, porque ello es contrario a bienes constitucionalmente protegidos, como la dignidad de la persona y su derecho a la integridad moral (...)”. És a dir, s'estableix que l'exercici dels drets fonamentals no pot suposar una vulneració de la dignitat com a altre dret fonamental. A més, en aquesta mateixa STC s'exposa que aquesta condició l'han de respectar tant els Poders Públics com els ciutadans, limitació que estudiarem a continuació. Això es veu recolzat per altres sentències, com per exemple la STC 93/2021³³, de 10 de maig de 2021, on s'estableix que el dret a l'honor deriva de la dignitat i aquesta mateixa opera com a límit de la llibertat d'expressió.

Segons la STC de 27 de juny de 1990³⁴ (STC 120/1990), la dignitat de la persona no pot ser alterada, és un “mínimum invulnerable” que tot estatut jurídic ha d'assegurar, sigui quina sigui la situació de la persona. Un exemple es troba en la *Llei del Procediment Administratiu Comú de les Administracions Públiques*³⁵ (Llei 39/2015, d'1 d'octubre) en l'article 104, en el que s'ordena el respecte de la dignitat de les persones quan hi hagi obligacions personalíssimes. Per tant, la dignitat actua també, com hem mencionat anteriorment, com a límit als poders públics, perquè en tota actuació que facin, sempre hauran de respectar la dignitat de la persona com a dret fonamental i com a base de tots els altres drets que li son inherents.

³¹ Disponible en: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/479>

³² Disponible en: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/44>

³³ Disponible en: <https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26710>

³⁴ Disponible en: <https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/1545>

³⁵ Disponible en: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-10565>

Ha quedat clar, llavors, que la jurisprudència del Tribunal Constitucional Espanyol reforça el que la norma estableix: la dignitat humana és un dret fonamental inviolable de la persona, que aquesta mateixa té pel simple fet de ser-ho. Constitueix un límit als drets fonamentals de les persones i un límit a les actuacions del Poder Públic.

3. Els/les principals autors/es de la dignitat en la filosofia

El concepte i la idea de la dignitat ha sigut contemplat, qüestionat i criticat al llarg de la història per molts filòsofs i filòsofes, però ens tornem a trobar en una situació complicada: al no ser un concepte establert definitivament, existeixen diversos criteris per definir-lo. A continuació veurem alguns dels més importants, des de l'Època Antiga fins l'actualitat.

3.1. La dignitat per Aristòtil i Cicerón

Tot i que hi hagi la concepció que la noció de la dignitat té els seus inicis en la modernitat, en l'Antiguitat també hi havia algunes idees filosòfiques d'aquesta, tal com exposa Oehling (2015).

Uns dels antecedents del concepte de dignitat el podem trobar en la filosofia grega, quan Aristòtil (384 a.C. - 322 s.C.), un dels filòsofs més destacats del món, va declarar que cada home compta amb una “dignitat intrínseca”, i serà la seva pròpia naturalesa la que el portarà a distingir-se com a individu únic. És a dir, aquest filòsof postulava la teoria que les persones neixen amb la mateixa dignitat per naturalesa, i seràn ells mateixos els que s'encaminaran per un camí o un altre. Aristòtil concep la dignitat com a “algo diví” de l'home i de la vida humana, però que “requereix una actuació concreta” (Oehling, 2015, p. 51). Dins de la societat que Aristòtil ens presenta en la seva filosofia, existeix “l'home perfecte”, que és aquell que és conscient de la seva major dignitat. Per tant, trobem una concepció de la dignitat limitada a alguns, degut a que per a aquells “esclaus”, que el filòsof entén com a “possessió”, es pot dubtar de la seva atribució de la dignitat, ja que aquesta va limitada a l'honor i l'estatus.

Tal i com explica Oehling (2015) davant d'aquesta posició, en Roma sorgeix una idea menys limitada de la dignitat, referida a tot el gènere humà: la dignitat segons el filòsof romà Marco Tulio Cicerón (106 a.C. - 43 a.C.). Aquest filòsof, en la seva obra “De los Deberes”, es refereix a una dignitat de tots els éssers humans, que ocupen una posició superior a la de la resta d'animals pel fet d'estar dotats d'enteniment. Cicerón postulava una dignitat de la “naturalesa humana”, però, tot i així, aquesta també es veia limitada per l'esforç i la dedicació, buscant la dignificació humana.

3.2. La dignitat per Sant Tomás de Aquino

Durant l'Edat Mitjana, el concepte de la dignitat en la filosofia va anar més encaminat a la raó i a l'ésser humà com un ésser racional. Filòsofs com Sant Tomás de Aquino (1225-1274) assenyalen que la dignitat és considerada com un atribut essencial de la persona i comprèn la racionalitat de l'ésser humà i la naturalesa humana segons la seva forma d'existir. Tal i com escriu Paul (2012), pel filòsof Tomás de Aquino, la raó és l'element propi de l'ésser humà que el distingeix en la naturalesa dels altres éssers, i en això també es fonamenta la dignitat. L'autor també afirma que la dignitat està molt lligada i relacionada a la moral de les persones. Per Tomás de Aquino, tothom parteix de la mateixa base: la dignitat natural que tenim pel simple fet de poder raonar. Ara bé, aquesta dignitat va incrementant o disminuint segons els teus actes i comportaments: el filòsof, quan l'home peca, es separa de l'ordre i de la raó i, alhora, disminueix la seva dignitat. Per tant, podem afirmar que la dignitat humana per Sant Tomás de Aquino pot ser compresa segons dos fonaments: "(...) primero, la dignidad natural, por cuanto toda persona es digna según su naturaleza racional. Segundo, dignidad moral, propia de las acciones del hombre, en atención a las virtudes morales, motivo por el cual una persona es digna mientras más virtuosos sean sus actos" (Paul, 2012, p. 151).

LLavors, segons el que s'ha exposat, Tomás de Aquino té una idea de la dignitat molt clara que es basa, com hem mencionat, en dos aspectes fonamentals: la dignitat natural i la dignitat moral. Seguint la línia del paràgraf anterior, la dignitat natural és aquella que posseïm els éssers humans i que ens distingeix dels altres éssers de la naturalesa pel simple fet de ser éssers racionals, en canvi, la dignitat moral va depenent de les accions i els comportaments de les persones al llarg de la seva vida. Per consegüent, segons el filòsof, la dignitat humana es fonamenta en la capacitat dels humans per ser éssers racionals (dignitat natural) i la manera de viure d'aquests mateixos humans (dignitat moral).

3.3. La dignitat per Kant

Una idea més moderna de la concepció de la dignitat la té el filòsof Immanuel Kant (1724-1804). És un filòsof molt rellevant a l'hora de parlar de la dignitat, “parlar de la persona i la dignitat suposa necessàriament referir-se a Kant i a la segona formulació de l'imperatiu categòric” (Atienza, 2022, p. 52).

Des del plantejament ètic-filosòfic kantian, la dignitat és un valor intrínsec de la persona moral i no pot ser confosa amb ninguna cosa, no es tracta d'una cosa útil ni intercanviable, com exposa el professor Michelini (2010). És a dir, la dignitat s'atribueix a totes les persones morals, però com a membre d'una comunitat d'éssers morals, i és el que ens distingeix dels animals. “Una mirada als textos bàsics de la filosofia moral de Kant, la “Fundamentación de la metafísica de las costumbres” (1785) i la “Crítica de la razón práctica”, apareguda tres anys després (1788), confirma que per Kant no tots els éssers humans son persones i posseeixen, com a tals, el dret al respecte” (Gutmann, 2017, p. 235).

Recordem que Kant contempla una noció de la persona moral molt especial: la de l'imperatiu categòric, la qual es basa en (A) actuar per aquelles lleis màximes que puguis voler que es converteixin en llei universal, així doncs, que la segueixi tothom, i (B) actuar d'aquella manera que utilitzis a la humanitat com a fi, mai com a mitjà o instrument, la qual cosa s'aplica tant cap a un mateix com cap als altres. Segons això, les persones racionals, les persones morals, hem d'obrar de manera que la teva manera d'actuar pugui convertir-se en una llei universal (vulguis que tothom actuï de la mateixa manera en aquella situació) i tractant a les persones sempre com a fins en ells mateixos, mai com a mitjans o instruments.

Pel filòsof, la dignitat humana prové de l'autonomia de la persona. La dignitat va relacionada a ser un ésser racional, autònom i capaç d'elaborar lleis universals. Això es vincula en que no es pot defensar la dignitat d'una persona mentre se li està negant a una altre. Com explica el professor Martí (2023), la idea de la dignitat humana per Kant “resideix en la llibertat, la moralitat, la racionalitat i la autonomia de la voluntat” (pàrraf. 3). Però, seguint amb el que explicàvem anteriorment, per a que les accions siguin moralment vàlides, no és només necessari que es segueixi l'autonomia i llibertat de les persones, sinó que s'han d'eleva a una llei universal.

Per Kant, llavors, tot home i ésser racional existeix com a fi per a ell mateix, no com a instrument i/o mitjà, i té, per tant, una dignitat que mereix respecte. Quan s'actua tractant a les persones com a fins, s'està tractant a la humanitat amb dignitat, i el mateix s'aplica a com em tracto a mi mateix. Per tant, tot ésser racional i amb autonomia de la voluntat és posseïdor de dignitat i respecta la dignitat dels altres, però aquells que s'utilitzen a ells mateixos com a mitjans no disposen de dignitat, de manera que aquesta mateixa es basa en l'autonomia de la voluntat i en l'imperatiu categòric.

3.4. La dignitat per Habermas, Jeremy Waldron, Javier Gomá i Martha Nussbaum

En aquest apartat es presenten els filòsofs més rellevants de l'edat contemporània i l'actualitat, en quant al concepte de dignitat humana. Tractarem els aspectes generals de les postulacions sobre la dignitat d'Habermas, Jeremy Waldron, Javier Gomá i Martha Nussbaum.

A. Jürgen Habermas (1929) ha expressat la seva concepció de la dignitat en múltiples ocasions, lligant-lo amb la moral i el dret. Tal i com ell mateix expressa en “Diànoia”: “La idea de la dignidad humana es el eje conceptual que conecta la moral del respeto igualitario de toda persona con el derecho positivo y el proceso de legislación democrático, de tal forma que su interacción puede dar origen a un orden político fundado en los derechos humanos” (Habermas, 2010, p. 10). És a dir, Habermas sosté que la dignitat sempre ha estat i estarà vinculada als drets humans, tot i que aquesta relació no hagi sigut sempre expressa. És un concepte universalista, per què considera la dignitat com a principi universal de la ètica i com algo que tots els éssers humans tenim. Per al filòsof, la dignitat constitueix un pilar d'aquell ordre polític i jurídic que es basa en els drets humans i, per tant, és un principi general del dret. Tot i que sigui un concepte universal, s'ha d'adaptar a la realitat de cada Estat i a cada ordenament jurídic i polític. Com exposa Carbonell (2013):

“(...) la forma en que ese núcleo básico podría plasmarse en los distintos ordenamientos jurídicos no tiene que ser uniforme, para estar de acuerdo con los principios de justicia; la historia, cultura y pensamiento de cada pueblo o comunidad puede agregar y de hecho históricamente ha agregado, una multiplicidad de matices y diferencias al conjunto de derecho fundamentales que establece su respectiva constitución” (p. 20).

En altres paraules, el que aquesta teoria filosòfica és que, tot i que la dignitat sigui universal i estigui directament lligada amb el dret, l'Estat i la política, no tots els ordenaments jurídics han de presentar-la de la mateixa manera, ja que les discussions sobre la dignitat humana no s'exclouen entre elles. Així doncs, trobem que el filòsof Habermas té un concepte de la dignitat universalista, per què ens correspon a totes les persones tenir-la, però alhora és un concepte directament lligat amb el dret i la política dels Estats.

Com explica Atienza (2022), la postura de Jeremy Waldron (1953) és molt influent en la concepció de la dignitat a nivell filosòfic. El pensament d'aquest filòsof es pot assemblar o diferenciar completament al que hem vist anteriorment: el de Kant. Waldron té una idea central de dignitat, que es basa en que és un principi moral i jurídic, però que té la seva fonamentació en l'“estatus” o “rang”. Aquesta semblaria una idea antiga de la dignitat, però es basa en que hi ha hagut un procés d'anivellació de la societat, en el que tots els éssers humans pertanyen a un sol rang o estatus. Per tant, tot i que la dignitat es basi en el rang de la persona en la societat, no és tan tradicional com sembla: degut a que tothom estaria dins del mateix nivell, del mateix rang, del mateix estatus social. Per Waldron, tot i que reconeix que la dignitat és un concepte moral, té més relació amb el dret, com a fonament d'aquests mateixos.

Una concepció molt moderna de la dignitat humana és la que ens presenta el filòsof Javier Gomá (1965), que es centra en una idea molt clara de la dignitat: un valor suprem que posseïm els éssers humans pel simple fet d'existir. Com escriu Atienza (2022), el filòsof sosté que la dignitat travessa molts més camps que l'ètica, la política o el marc jurídic, també es troba en altres aspectes, com a la tecnologia o a la biologia. Segons el filòsof, la dignitat no és un concepte condicionat a la possessió de béns, degut a que, en qualsevol circumstància, les persones podem viure amb dignitat. Com afirma Gomá, abans la dignitat es relacionava molt amb la moralitat, fent que s'exigís una conducta adequada de les persones per a mantenir-la. En canvi, ara hi ha una visió més amplia d'aquest concepte, degut a que la dignitat, per la majoria de pensadors actuals, és algo que totes les persones tenen i no pot ser expropiat. Gomá postula que la dignitat està relacionada amb el respecte d'un cap als altres i d'un cap a ell mateix. Un comportament indigne, per exemple, seria no respectar la seva digne condició d'ésser humà. També realitza una aproximació a la teoria de Kant, degut a que senyala que el contrari a la dignitat és utilitzar als altres com a mitjans o objectes. En resum, el filòsof defensa una dignitat universal per a tothom, una dignitat inextinguible i inviolable que té l'ésser humà. No és necessari un comportament “digne” per obtenir la dignitat, pel fet que aquesta ja la tenim pel simple fet de ser éssers humans. És fonamental, també, entendre que la dignitat per Gomá es basa en el respecte cap a les persones, i un comportament indigne seria aquell que és irrespectuós cap als altres, però, igualment que duguesis a terme un comportament així, no perdries la teva dignitat.

Per acabar, Martha Nussbaum (1947) ens exposa una visió de la dignitat molt amplia: una visió de la dignitat com a principi universal, del que no només són subjectes les persones. La filòsofa defensa el respecte dels drets bàsics, degut a que aquest deriva del respecte cap a la dignitat. Nussbaum, com ens explica Martínez (2015), es diferencia de la teoria kantiana en que el seu concepte de dignitat l'atribueix a tot ésser que posseeixi el "conat de florir". És a dir, la filòsofa atribueix dignitat a tots els éssers dotats de sensibilitat i complexitat: per ella, per a que una vida sigui considerada digna, és necessari que es desenvolupin les capacitats bàsiques. La filòsofa reu en el respecte cap a la dignitat dels animals, entenent-los, així, com a subjectes de drets, perquè ells mateixos tenen el "dret de florir". Tal com exposa Martínez (2015), per la filòsofa, la dignitat no resideix en la raó o qualsevol altre propietat de les persones, sinó en la capacitat de florir, és a dir, de desenvolupar les capacitats bàsiques. "Per la autora, la dignitat es tradueix com el respecte que mereix una persona, el qual ha de ser estès a qualsevol altre del seu entorn" (Villa, 2019, p. 49).

3.5. Resum de les postures filosòfiques i la dignitat

Per poder ordenar les teories filosòfiques explicades anteriorment, podem ajudar-nos d'aquest quadre resum, on apareixen els autors que hem comentat i les seves idees principals sobre la seva concepció de la dignitat humana.

Figura 1:

Trets generals de la concepció de la dignitat en diverses teories filosòfiques

Època	Filòsof	Nocions bàsiques sobre la dignitat humana
<u>Filosofia Antiga</u>	Aristòtil	Dignitat intrínseca de la persona (però limitada només a alguns) Dignitat concebuda com “una cosa divina” La dignitat requereix una actuació concreta
	Cicerón	Tots els éssers humans tenen dignitat Els éssers humans ocupen una posició superior Dignitat concebuda per “naturalesa humana” Limitada per l'esforç i la dedicació
<u>Edat Mitjana</u>	Tomas de Aquino	La dignitat humana compresa per: (a) Dignitat natural (tota persona la té per la seva naturalesa racional) (b) Dignitat moral (serà més virtuosa depenent de les accions de la persona)

<u>Edat Moderna</u>	Kant	Valor intrínsec de la persona moral No és algo útil ni intercanviable Dignitat concebuda segons la teoria de tractar a les persones i a un mateix com a fi per si mateix (no com a mitjà o instrument) Autonomia i racionalitat com a fonament de la dignitat
<u>Edat Contemporània - Actualitat</u>	Habermas	Dignitat vinculada als Drets Humans Dignitat com a principi universal Tots els éssers humans tenim dignitat S'ha d'adaptar a la realitat de cada Estat
	Waldron	La dignitat és un principi moral i jurídic Fonamentació de la dignitat en l'estatus o rang de la persona en la societat, però els rangs s'han anivellat La dignitat és el fonament dels drets
	Gomá	Dignitat com a valor suprem que tots els éssers humans tenim pel simple fet d'existir Fonament de la dignitat en el respecte cap als altres i cap a un mateix Dignitat inextinguible i inviolable de les persones
	Nussbaum	Dignitat com a principi universal Dignitat cap a tot ésser capaç de "florir" (amb capacitats bàsiques) Dignitat no limitada només a l'ésser humà: no resideix en la raó o qualsevol propietat de la persona Vida digna = es puguin desenvolupar les capacitats bàsiques Dignitat és respecte

Aquesta taula (figura 1) exposa, en trets generals, la concepció de la dignitat pels filòsofs Aristòtil, Ciceró, Tomás de Aquino, Kant, Habermas, Waldron, Gomá i Nussbaum.

4. Debats ètic-jurídics sobre la dignitat

Un cop analitzat el concepte de la dignitat i la seva rellevància jurídica i filosòfica, és hora d'estudiar i analitzar tres dels debats ètic-polítics escollits d'entre els més rellevants quan es parla de la dignitat humana: la pena de mort, l'eutanàsia i la prostitució de les dones, amb l'objectiu d'aproximar-nos a qüestions polèmiques que, avui en dia, no han trobat una solució a escala global.

4.1. La pena de mort i la dignitat humana

Comencem, doncs, per la pena de mort en relació a la dignitat. Per poder avaluar i estudiar aquesta qüestió ètica-jurídica, primerament hem de recordar què és la pena de mort. “La pena de mort és una sanció jurídica penal que suposa la privació definitiva de la vida, el bé jurídic més fonamental per l'ésser humà (...)” (Valiente, 2019, p. 85). És a dir, la pena de mort constitueix una sanció jurídica de l'Estat amb una característica essencial: la privació de la vida cap al presumpte delinqüent.

Hi ha diverses posicions sobre la polèmica de la pena de mort: hi ha postures que defensen l'abolició d'aquest tipus de pena (“abolicionistes”) i hi ha postures que defensen l'establiment de la pena de mort (“retencionistes”). Alguns dels Estats abolicionistes, i que, per tant, no apliquen la pena de mort ni la valoren en el seu ordenament jurídic, són: Andorra, Espanya, Mèxic, Polònia o Turquia. Alguns dels Estats retencionistes, que són aquells que “mantenen la pena capital com una sanció penal, i la apliquen activa i legalment d'acord amb el seu dret intern” (Valiente, 2019, p.86), són: Afganistan, la Índia, Estats Units, Singapur, Siria o Japó. A continuació, es mostra un mapa del 2022, d'Admnistia Internacional.

Figura 2:

Mapa mundi on figuren els països abolicionistes i retencionistes del 2022 segons Amnistia Internacional.

Aquest mapa d'Amnistia Internacional mostra els països abolicionistes i retencionistes de la pena de mort al 2022³⁶

Com podem observar en la figura 2, Amnistia Internacional fa una diferenciació entre els abolicionistes: els abolicionistes per a tots els delictes (la seva legislació no permet la pena de mort), els abolicionistes només per delictes comuns (la seva legislació permet la pena de mort per delictes greus, com els comesos en temps de guerra) i els abolicionistes en la pràctica (la seva legislació contempla la pena de mort però porten com a mínim 10 anys sense procedir a execucions). Per tant, realment països abolicionistes i que no contemplin la pena de mort en cap cas és formen part d'aproximadament 60% del planeta.

Segons les Nacions Unides, la pràctica de la pena de mort contradiu el dret a la vida i a no ser sotmès a tortures i a penes o tractes degradants o inhumans. Per tant, la imposició de la pena de mort és incompatible amb la dignitat humana, és un fet indignant, segons Volker Türk, el

³⁶ Disponible en: <https://www.amnesty.org/es/what-we-do/death-penalty/>

cap de Drets Humans de les Nacions Unides Drets Humans de les Nacions Unides fa molt temps que s'oposa a la pena de mort i treballant per la seva abolició. A més, asseguren que aquest tipus de sanció jurídica tenen poc o cap efecte per reduir l'índex de delictes.

Amnistia Internacional ha declarat que la pena de mort viola el dret a la vida i és la forma més extrema de pena cruel, inhumana i degradant, que, a més, s'aplica de forma discriminatòria i sovint s'utilitza per silenciar als oponents dels governs. També adverteix que la pena de mort no és justícia, és venjança i que, segons estudis i investigacions, no hi ha proves per establir que aquesta sanció disminueixi els delictes en el territori en que s'aplica. Per afegir, també podem recalcar que el TEDH ha assenyalat en algunes ocasions, com la de *Öcalan c. Turquia*³⁷ (demanda número 46221/99), que la pena de mort és una sanció inacceptable i és contrària al CEDH.

Ara bé, la qüestió principal és: fins a quin punt la pena de mort és compatible amb la protecció de la dignitat humana? És a dir, fins a quin punt castigar a les persones amb una pena tan extrema com la que estem estudiant és ètic i respecta la dignitat humana de les persones (reconeguda, com hem estudiat, com a essència dels ordenaments jurídics i dels drets humans)?

Alguns filòsofs com Plató, Marco Tulio Cicerón, Sant Tomàs de Aquino o Kant defensen la pena de com a sanció jurídica, es troben a favor d'ella. Tal i com explica Torres (2015), Plató, en l'obra "Las leyes", es col·loca a favor de la pena de mort per a aquells delinqüents que considera "incoregibles", és a dir, no per a un tipus de delictes en específic, sinó per a aquelles persones que no es poden "corregir". Cicerón, en canvi, és partidari que les sancions jurídiques siguin proporcionals al delictes comès, i, per tant, la pena de mort s'ha d'aplicar a delictes de violència, incest, perjudici i robatori violent de les coses sagrades. Una visió semblant té el filòsof Kant, que declara que la pena de mort és necessària per els delictes d'homicidi, castigant, per tant, una vida per una altra vida, "la pena ha de ser imposada en funció de la justícia absoluta com un imperatiu de la raó pràctica" (Torres, 2015, p. 238). Per últim, Sant Tomàs de Aquino, apunta el mateix autor, accepta la pena de mort degut a que

³⁷ Disponible en:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-139389&filename=CASE%20OF%20G%C3%9CVE%C3%87%20v.%20TURKEY%20-%20%5Bspanish%20Translation%5D%20by%20the%20COE%2FECHR.docx&logEvent=False>

aquest càstig és necessari per a les persones que són perjudicials o perillosos per la comunitat, per què treure-li la vida constituirà el bé de la societat.

Aquestes postures filosòfiques constitueixen, en gran mesura, la defensa a la pena de mort com a sanció jurídica: la defensa de castigar “equivalentment” un acte i la “seguretat” i “protecció” de la societat com a bé comú, sacrificant, si és necessari, la vida d’aquells que han comès els delictes més greus. Tot i així, hi ha altres pensaments filosòfics que sostenen l’abolició d’aquesta pena com Tomàs Moro, Rosseau o Jeremy Bentham.

Tomàs Moro, segons el que ens exposa Torres (2015), en la seva obra “Utopía” demostra la inconveniència de l’aplicació de la pena de mort en els delictes de robatori, degut a que tots els béns d’aquest món no valen, junts, el que val una sola vida humana. Rosseau apunta que la finalitat del contracte social és la conservació des contractants i la pena de mort no ajudaria al compliment d’aquesta finalitat. Per acabar, Bentham sosté que aquest tipus de pena és un càstig molt desigual, és irreparable i produeix un efecte contrari al desitjat.

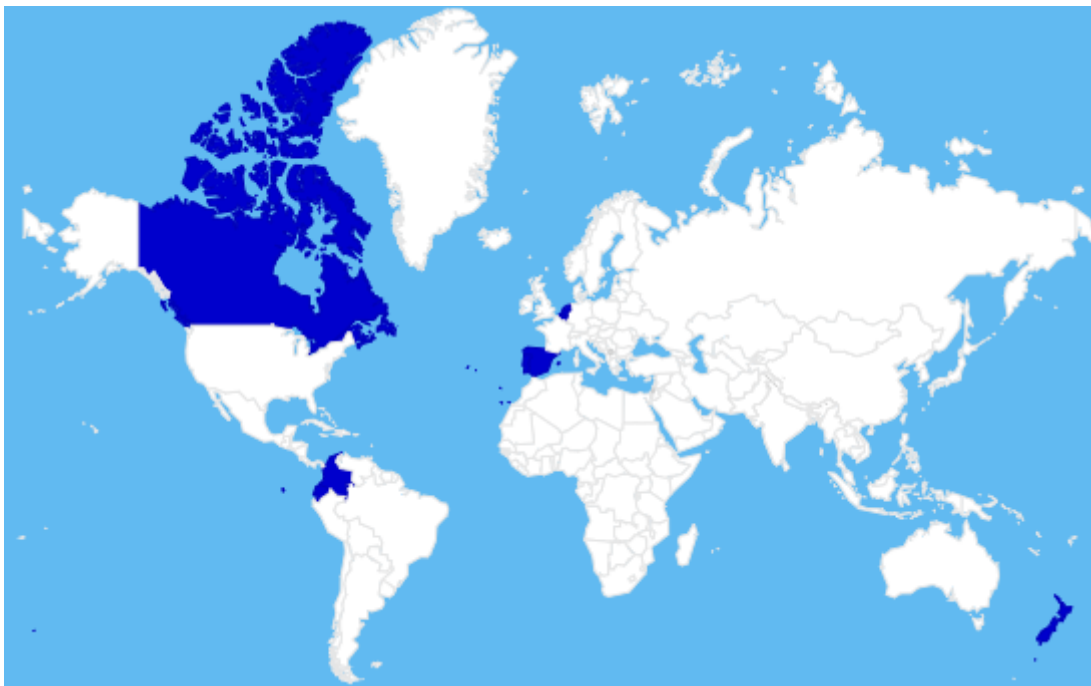
Encara que aquestes postures filosòfiques no es posicionen basant-se en la dignitat de la persona, es basen en altres drets: com la vida humana, que va directament relacionada amb la dignitat. Hi ha autors com Reyes (2016) que expliquen que el dret a la vida és un dret natural, igual que la dignitat, per tant, no és un dret que l’Estat ens hagi atorgat, és un dret que tenim els humans pel simple fet de ser-ho i que l’Estat no ens pot privar d’ell. També estableix que la pena de mort no es tracta d’una supressió de la vida, sinó d’un “homicidi legal” (p. 10), on hi ha una clara contradicció en la protecció de la vida humana i la dignitat per part de l’Estat quan aquest mateix legalitza aquest tipus de sanció. Altres autors com Torres (2015) declaren que la pena de mort no constitueix una pena, és “eliminació de vida” i constitueix un acte cruel i delictuós que per “raons de poder no és considerat delicte” (p. 226).

4.2. L'eutanàsia i la dignitat humana

El motiu principal del debat sobre l'eutanàsia és la dignitat (tant en la vida de la persona com en la mort d'aquesta). Per poder estudiar aquesta polèmica ètico-política, és necessari, en primer lloc, recordar en què consisteix l'eutanàsia. Com exposa la legislació, “L'eutanàsia significa etimològicament “bona mort” i es pot definir com l'acte deliberat de donar fi a la vida d'una persona” (*Llei Orgànica 3/2021, de 24 de març, de regulació de l'eutanàsia*³⁸). Així mateix, la llei estableix que l'eutanàsia es produeix per la voluntat expressa de la persona i amb l'objectiu d'evitar patiment i, declara també, que la legislació sobre l'eutanàsia és compatible amb els principis essencials dels drets de les persones, com el dret fonamental a la vida i a la integritat física i moral. És a dir, l'eutanàsia és aquella conducta (acte o omissió) realitzada en un context mèdic, i que es realitza amb la intenció d'acabar amb la vida d'una altre persona que té una malaltia irreversible i greu. Tot i ser una pràctica que va agafant cada cop més importància, molt pocs Estats la tenen regularitzada. A continuació, es mostra un mapa mundi de la legalització de l'eutanàsia, on els països amb eutanàsia activa legal es troben marcats amb blau:

Figura 3:

Mapa mundi on figuren els països que contempnen l'eutanàsia activa legal al 2024.

Aquest mapa (font pròpia) mostra els països amb eutanàsia activa legal al 2024, que són: Països Baixos, Bèlgica, Luxemburg, Colòmbia, Canadà, Espanya, Nova Zelanda, Portugal i Equador.

³⁸ Disponible en: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-4628

Com a tot debat, hi ha diversos punts de vista a l'hora de tractar l'eutanàsia: hi ha postures que defensen l'eutanàsia com a manera de morir dignament i altres que estableixen que no hi ha manera de morir dignament i, per tant, es troben en contra d'aquesta pràctica mèdica. Com apunta Gonzalo (1999) trobem dos pensaments principals: (A) els que defensen que la dignitat ha d'estar present en tota la vida humana, inclús quan es mor, degut a que la dignitat és una qualitat objectiva i intrínseca de la persona humana; i (B) els que defensen que la vida humana és un bé dotat de dignitat i que aquesta última consisteix en la qualitat de vida, establint que, quan la qualitat de vida decau, també ho fa la dignitat, llavors, com una vida sense dignitat deixa de ser apreciable, és totalment lícit i ètic acabar amb aquesta.

D'acord amb Miret (2003), filòsofs com Plató o Aristòtil es trobaven a favor de l'eutanàsia, degut a que consideraven que aquelles persones que no són capaces d'exercir funcions pròpies de la persona, són persones inútils, tant per a ells mateixos com per a la societat. Per a aquests autors, les persones sàvies escolliran “separar-se de la vida” quan el dolor li impedeixi fer tot allò per al que viu i, per tant, perdin la dignitat. Cicerón, com anuncia la mateixa autora també s'enfoca cap a una postura a favor de l'eutanàsia, degut a que considera que aquesta pràctica constitueix una mort digna, gloriosa i honesta.

En canvi, la postura que té Kant al respecte resulta més complicada. Com assenyala Iracheta (2012), segons Kant, quan una persona posa fi a la seva vida poden ocórrer dues coses: que acabi la seva vida per escapar d'una situació o un estat penós (suïcidi), o que acabi amb la seva vida per que eleva el fi al que arribarà a un estat més alt que la pròpia vida (sacrifici). Per aquest filòsof, el suïcidi no és moral, degut a que constitueix tractar-se a un mateix com a mitjà per escapar, no com a fi en si mateix. En canvi, el sacrifici és justificable quan el motiu pel qual s'entrega la vida té molt més valor que la vida, que seria en aquests dos casos: (1) quan no podem escollir per nosaltres mateixos, no tenim autonomia, no podem viure la vida amb dignitat i el meu estat vital només suposa un interès pels altres (m'utilitzen com a mitjà o instrument), i (2) quan el dolor físic produït per una malaltia és molt greu i, si segueixes viu, només actuaries per parar aquest mal. “La conservació de la vida no constitueix el deure suprem, sinó que, amb freqüència, ha de ser col·locada en segon pla per viure dignament” (Iracheta, 2012, p. 7). És a dir, per Kant, l'eutanàsia està justificada i és moralment correcta quan ja no vivim la vida amb dignitat (ja no podem prendre les nostres decisions, ja no sóc un fi per mi mateix) i quan el dolor físic que m'està provocant la circumstància en la que estic és molt elevat i greu.

Una altre filòsofa a comentar és Martha Nussbaum, que no s'ha pronunciat expressament sobre l'eutanàsia, però en la seva teoria filosòfica sobre les capacitats i la dignitat ens dóna algun apunt. Conforme el que explica Villa (2019), segons Nussbaum les persones que es troben en un estat vegetal permanent no tenen dignitat. A més, també sosté que les persones en etapes terminals segueixen tenint el poder d'escollir una mort en condicions dignes, degut a que encara tenen el dret a la salut, del que deriva poder escollir les condicions dignes per a morir. És a dir, tot i que la filòsofa no hagi establert explícitament la seva postura, ens exposa algunes idees sobre la mort digna i les persones en estat terminal o vegetal.

Autors com Germán (2017) opinen que la eutanàsia és contrària a la dignitat humana, degut a que la dignitat es manté intacta fins i tot quan hi ha falta de salut, perquè la malaltia no és indigna. “Els éssers humans, per malalts que estiguin, no deixen de ser humans, ni perden la seva dignitat” (Germán, 2017, p. 87). En canvi, altres autors es troben a favor de l'eutanàsia per considerar que no vulnera la dignitat de la persona: “si la mort (el bon morir) és part integral de la nostra persona, la discriminació en relació a aquest “dret” constitueix un atemptat greu contra la dignitat (...) al negar-li a algú una mort digna, estem discriminant-lo i violentant els seus drets fonamentals” (Aguilera i González Cruz, 2012, p. 161). És a dir, defensen que quan s'està en contra de l'eutanàsia, s'està en contra de la mort digna, i això és primordial per a la persona.

“L'aplicació de l'eutanàsia reduiria en moltes persones el patiment humà, que és el que es pretén evitar a tota costa per garantir el Dret a la Dignitat Humana” (Comonfort, 2020, p. 59). El que ens explica aquesta autora és que, l'eutanàsia és una forma d'acabar amb el patiment humà i que aquest estat de patiment és el que fa que no es pugui tenir una vida digna. També ens exposa: “si es té dret a la vida i a la seva forma de portar-la, llavors la mort i la forma de portar-la també ha de ser-ho” (Comonfort, 2020, p. 70). El que ens vol expressar és que, si qualsevol persona té dret a la vida, entesa com a l'activitat orgànica del cos, qualsevol persona que pateixi patiment humà pot optar també pel dret a morir, degut a que aquest patiment humà no és digne, per tant, morir de forma anticipada a través de l'eutanàsia seria protegir el seu dret a la dignitat humana. Aquesta idea la recolza també Beltrán Aguirre (2010), que expressa que una mort digna és acabar amb el patiment indigne, que provoca una vida sense qualitat personal i Díez-Picazo (2002) que aclara que l'eutanàsia consisteix en aquella mort desitjada per la persona amb l'objectiu d'acabar amb malalties incurables i evitar patiment.

4.3. La prostitució de la dona i la dignitat humana

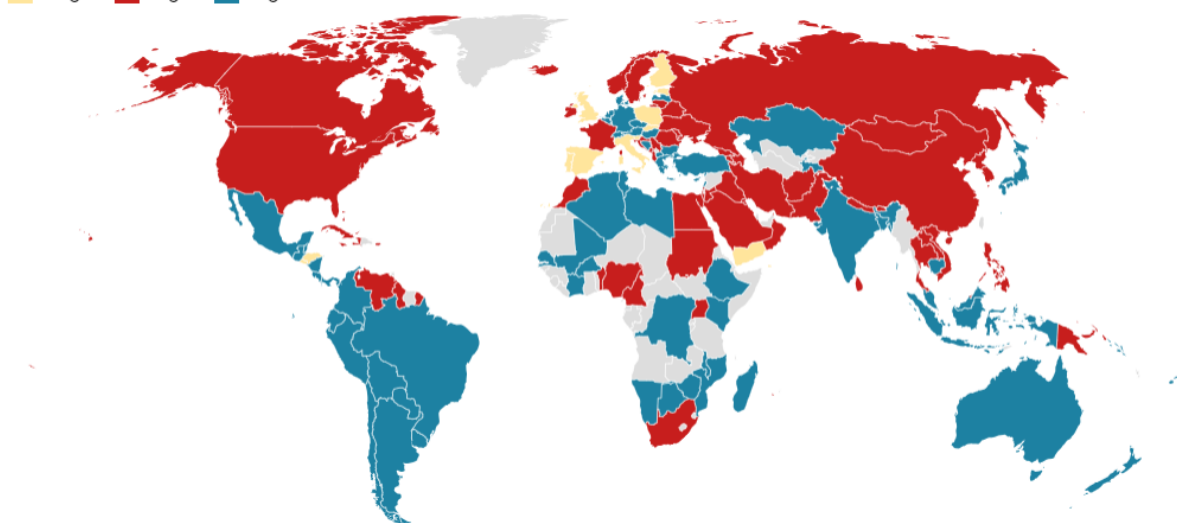
Per acabar, estudiarem el debat de la prostitució en relació a la dignitat de les dones. La prostitució ha estat present sempre al llarg de la història i es tracta de l'intercanvi de serveis sexuals a canvi de diners o altres beneficis materials. Segons la Real Acadèmia Espanyola, la prostitució és “aquella activitat de qui manté relacions sexuals amb altres persones a canvi de diners”. La prostitució en relació a la dignitat humana és una qüestió arreu del Món, hi ha molts països que la tenen legalitzada, altres en els que no està regulat (alegal) i d'altres en que és il·legal. A continuació, es mostra un mapa mundi de la regularització de la prostitució segons països en 2022:

Figura 4:

Mapa mundi on figura la regularització de la prostitució en els països del món en 2022.

Regulación de la prostitución por países

Alegal Ilegal Legal

Aquest mapa³⁹ (figura 4) mostra la regularització de la prostitució en els diferents països, segons si és legal, il·legal o alegal en 2022.

³⁹ Disponible en:

https://www.abc.es/sociedad/abci-mapa-prostitucion-mundial-donde-esta-prohibida-y-en-que-paises-es-legal-ns-v-202206081809_noticia.html

Les Nacions Unides, en el seu *Conveni per la repressió del tràfic de persones i de la explotació de la prostitució aliena*⁴⁰ (1949, Nova York), estableix, en el preàmbul que el tràfic de persones per la prostitució és incompatible amb la dignitat humana. Com destaca Ziáurriz (2011), aquest conveni forma part de la lluita abolicionista, que veurem a continuació, i feminista. El Parlament Europeu també s'ha pronunciat sobre l'assumpte i, en la seva Resolució del 14 de setembre de 2023⁴¹, sobre la regulació de la prostitució en la Unió, estableix que “l'explotació sexual mitjançant la prostitució aliena constitueix una greu violació als drets i la dignitat de les dones”.

Com sempre, hi ha diversos punts de vista cap a la defensa o l'abolició de la prostitució: trobem els que estan a favor de la regularització d'aquesta pràctica per part de l'Estat i els que estan en contra. Com anuncia Cardeñoso (2021), les que tenen més rellevància actualment són el regulacionisme i els que apunten cap a i l'abolicionisme. Segons Pemán (2007), darrere d'aquestes dues postures hi ha dues maneres diferents d'entendre la llibertat i la dignitat de la persona i la sexualitat de la dona.

Els regulacionistes, apunta Cardeñoso (2021), són aquells que distingeixen la prostitució forçada (que es consideraria tràfic de dones) i la prostitució voluntària i lluiten per protegir a aquelles dones que lliurement volen exercir la prostitució com a activitat econòmica, en base al consentiment de la persona que exerceix la prostitució. “L'argument bàsic sobre el que pivota la teoria regulacionista feminista és el dret a la lliure elecció de cada individu d'exercir l'ofici que desitgi” (Tapia, 2017, p. 6). En el que es basa el regulacionisme és en que es reconegui la capacitat de decidir i la dignitat de les “treballadores sexuals”, és a dir, defensen la prostitució com un treball digne i consideren que l'Estat té l'obligació de legalitzar la prostitució, degut a que hi ha relacions consentides i volgudes per les persones que es prostitueixen. A més, també acullen la idea que les dones tenen dret a disposar del seu propi cos com elles decideixen, perquè en això també es basa la seva dignitat. “(...) legalitzar la prostitució no només no vulnera l'ordenament jurídic, sinó que no fer-ho implica menysprear les decisions lliurement preses per les dones i això és una violació del seu dret de llibertat (...)” (Gimeno, 2017, p. 82).

⁴⁰ Disponible en:

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-suppression-traffic-persons-and-exploitation>

⁴¹ Disponible en: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0328_ES.html

En canvi, els abolicionistes entenen que la prostitució és una violència contra la dona i atempta directament contra la seva dignitat i els seus drets fonamentals, i, per tant, mai ha de ser “elevada al rang d’un treball normal” (Tapia, 2017, p. 6). També defensen que el fet que aquella persona no es trobi forçada a fer-ho, no converteix l’activitat en una desitjada com a tal, sinó que es tolera, que és molt diferent a desitjar-la. “El grup abolicionista, per la seva part, considera que no es pot parlar en cap cas de prostitució lliurament consentida, ja que les dones que es dediquen a aquesta ho han fet per una necessitat imperiosa” (Gimeno, 2017, p. 78). És a dir, sostenen que no hi ha llibertat d’elecció quan la situació a la que estan sotmeses les dones no ofereix més opció a escollir que la prostitució. Segons Pemán (2007), els abolicionistes defensen que la prostitució és totalment incompatible amb la dignitat humana. Acullen la idea que la prostituta és una víctima esclavitzada, es criminalitza tot el relacionat amb la pràctica, inclús si és consentida.

Tot i que aquestes hagin sigut les postures més influents en els últims anys en vers la prostitució, la realitat és que existeixen dues postures més: el prohibicionisme i la postura pro-drets. Com exposa Molina (2018) el model prohibicionista té l’objectiu de prohibir la prostitució, es veu l’activitat com una activitat delictiva que ha de ser perseguida per l’Estat pel fet de ser il·legal, en la que les persones que l’exerceixen són considerades víctimes d’explotació i abús. La postura pro-drets és un moviment relativament nou, com apunta Heim (2011), i es basa en recolzar la prostitució com un treball sexual, en la que la persona prestatària està prestant un servei, que es basa en una capacitat de negociació i es diferencia del tràfic de dones. És un moviment que prioritza la necessitat de protegir els drets fonamentals de les persones que practiquen la prostitució i opten cap a una regularització legal que es basi en aquests mateixos. Es podria arribar a confondre el model regulacionista amb el pro-drets, però la diferència és que el primer està més centrat en la prostitució com un treball digne, té una visió més mercantil; en canvi, el pro-drets, tot i reconèixer la pràctica com un treball digne, es centra més en els drets humans de les persones que l’exerceixen i en diferenciar-lo l’explotació sexual i el tràfic de persones (sobretot el tràfic de dones).

A continuació, trobem un quadre resum de les quatre postures en relació a la prostitució i el seu respecte o vulneració de la dignitat humana:

Figura 5:

Quadre comparatiu dels dos pensaments principals sobre la prostitució: el regulacionisme i l'abolicionisme

Regulacionisme	Abolicionisme
A favor de la prostitució voluntària i consentida Prostitució com a “treball digne” Capacitat de decidir i dignitat de disposar del seu propi cos de les persones que es prostitueixen L'Estat té l'obligació de regularitzar la prostitució i legalitzar la voluntària com un treball més Llibertat d'elecció	En contra de qualsevol tipus de prostitució Prostitució com a “violència contra la dona” No ha de ser mai elevada a un treball (no és una activitat desitjada) No hi ha mai un consentiment real, hi ha necessitat La llibertat d'elecció és falsa
Pro-drets	Prohibicionisme
La prostitució és un treball sexual, de prestació de servei Es diferencia del tràfic S'han de protegir els drets fonamentals de les persones (dignitat) Regularització legal del treball basant-se en els drets	Prohibició de tota la prostitució La prostitució és una activitat delictiva Persecució de l'Estat Les persones que l'exerceixen són víctimes

Aquesta taula (Figura 3) exposa les bases del moviment regulacionista, l'abolicionista, el pro-drets i el prohibicionista.

La teoria filosòfica amb més influència sobre la prostitució és la kantiana: una concepció abolicionista sobre el treball sexual. Kant es trobava en contra de la prostitució per un motiu molt senzill lligat a tot el pensament kantian: quan la prostitució existeix, s'utilitza a les persones com a mitjans i no com a fins per si mateixes. Això vol dir que no només el “client”

utilitza a el/la prostitut/a com a mitjà per satisfacció sexual, sinó que la persona que es prostitueix també s'està tractant a ella mateixa com un mitjà o un instrument per aconseguir remuneració econòmica, i això es troba totalment en contra de l'imperatiu categòric i de la dignitat humana de les persones.

Martha Nussbaum, en canvi, opta per una posició més pro-drets. D'acord amb Beltrán (2011), la filòsofa expressa que no és necessàriament dolent utilitzar a algú com a mitjà amb l'objectiu de satisfer les necessitats sexuals, dependrà del context i la manera: ella ho estima dolent quan a la persona se li considera única i exclusivament com a un objecte o instrument. A més, també és necessària una relació de simetria i reciprocitat entre les parts. La filòsofa argumenta que quasi totes les persones utilitzen el seu propi cos per a l'obtenció de diners: professors, advocats, cantants, prostitutes, metges... Llavors, es qüestiona per què està mal vist rebre diners per contractes on s'utilitzi directament el cos, quan la majoria de les persones ho fan i no és supòsit de perjudici. Per ella, la legalització de la prostitució milloraria les condicions de les dones que tenen poques opcions, degut a que suposaria una oportunitat de treball amb condicions regularitzades.

Trobem, llavors, dues posicions filosòfiques oposades: mentre Kant es troba en contra de la prostitució per considerar-la en contra de la dignitat per utilitzar a les persones com a mitjans i no com a fins en elles mateixes, Nussbaum troba que no és tant dolent l'utilització de persones i del cos com a mitjà, mentre no es consideri a aquell individu exclusivament com un objecte.

En la majoria casos, es relaciona la pobresa amb la prostitució: autors com Condiza i Hernández (2012) han afirmat que la pobresa afecta a "l'autonomia, la dignitat i la llibertat de les dones" (p. 85). Quan les dones viuen en condicions de desavantatge econòmic, hi ha una vulnerabilitat i una dificultat en l'exercici dels seus drets. Apunten els autors que, per a aquest tipus de dones, la pobresa i la prostitució van de la mà: la pobresa és el nexa que manté a les dones en condicions de prostituir-se. En aquests casos la visió abolicionista veuria la prostitució com una forma de violació dels drets humans d'aquestes dones, entre ells: la dignitat.

5. Conclusions

Com hem observat, la dignitat humana és un concepte molt estudiat i utilitzat, però que segueix, avui en dia, sense tenir una definició universal. És per això que dona peu a tants debats ètics, jurídics i polítics, perquè cada persona pot tenir el seu punt de vista, però anirà sempre lligat a la concepció de dignitat que defensi. A continuació, faré una aproximació a la meua postura sobre els debats que hem estudiat i, finalment, una reflexió sobre el que considero “dignitat humana”.

Sobre la defensa o l’abolició de la pena de mort, s’ha de mencionar que quan els ordenaments jurídics es fonamenten en la dignitat com a essència d’aquests mateixos, és incompreensible la defensa de la pena de mort, degut a que resulta la sanció jurídica més contrària a la dignitat, com també ho serien les tortures o les penes degradants. Si defensem el dret a la vida i a la vida digne per a tothom, no és possible concedir la pena de mort com a càstig, que, a més de no resultar eficaç contra la delinqüència, no és correccional i és irreversible, és a dir, no admet error judicial possible. Per no mencionar que és una condemna que, a més d’inecessària, és impossible d’establir sense lliurar-se d’arbitrarietats, discriminacions o perjudicis. Per tot això, resulta estrany, si més no contradictori, parlar i establir la dignitat com a essència dels drets humans de les persones (tant a nivell nacional, com europeu i inclús internacional) i, alhora, establir com a conseqüència jurídica una sanció tan indigna com la pena de mort. És a dir, en un sistema jurídic que es basa en la dignitat humana com a essència i pilar fonamental de tots els altres drets, és totalment advers una pena que atempta directament contra aquests mateixos.

En relació al debat de l’eutanàsia, segons el meu punt de vista, podríem dir que, en la vida humana, trobem dues dignitats: la dignitat natural (la que ens ve donada pel simple fet de ser éssers humans) i una altre dignitat que l’anomenarem “dignitat condicional” (aquella que va lligada a la forma de viure). Mentre que la dignitat natural no varia, és a dir és la mateixa per a tothom, la dignitat condicional pot canviar depenent de la persona, i disminueix quan existeix un patiment humà tant fort que aquest mateix no és digne. És aquí quan l’eutanàsia actua com a màxima expressió de la dignitat de la persona humana: quan ja no decideixes només viure dignament, sinó també morir dignament i acabar amb un patiment indigne. En aquests casos, aquesta pràctica no constitueix una violació als drets fonamentals de les persones, degut a que es la mateixa persona qui decideix acabar amb l’angoixa i el dolor i

morir d'una forma digna, com explica Marín-Olalla (2018): confondre l'eutanàsia amb l'homicidi és el mateix que confondre un regal amb un robatori. Morir dignament és en les condicions que un mateix escolleix, es tracta de respectar la dignitat de la manera en la que volem morir. Cal recalcar que, amb aquesta teoria no s'estableix que les persones amb aquest tipus de patiment no tinguin dignitat, sinó que és el mateix dolor el que no és digne per a nosaltres i altera la nostra manera de viure dignament.

Pel que fa a la prostitució, tot gira en torn de la dignitat com a dret fonamental de la persona que la exerceix. Si bé és cert que considero que, en gran part, la prostitució és una forma d'explotació sexual cap a la dona, com explica Cardeñoso (2021), considero que és completament impossible erradicar-la. La prostitució sempre ha existit, d'una manera o d'una altre, i si es prohibeix donarà com a resultat unes pitjors condicions per a les treballadores sexuals, es realitzarà la prostitució de manera clandestina, empitjorant els drets de les persones que la exerceixen. El problema de la prostitució no és la utilització del cos com a mitjà per aconseguir diners (recordem que no es tracta en la venda del cos, sinó en la utilització d'aquest), el problema radica en les condicions a les que estan sotmeses les dones que ho practiquen: en molts casos explotades i com a objecte dins del control dels homes. És a dir, prohibir la prostitució resultarà una solució teòrica: acabar amb la violència contra les dones que la exerceixen de manera no consentida, però no donarà una resposta pràctica, degut a que aquesta violència augmentarà. S'ha de considerar també que no tota compra-venda de sexe té una acció coercitiva, és a dir, no totes les persones que exerceixen la prostitució són víctimes. Com explica Gimeno (2017), gran part de les dones que van començar a exercir la prostitució ho van fer per necessitats econòmiques, tot i així, la majoria segueixen volent exercir-la. Hi ha diferents motius per a aquesta voluntat, un d'ells és per la possibilitat de guanyar més diners en menys temps, o poder gestionar els seus propis diners. És aquí on hi ha gran part del debat: si ho han escollit per necessitat, és realment un treball escollit des de l'autonomia de la voluntat i des de la llibertat? Doncs bé, s'ha de tenir present que molts altres treballs són escollits per necessitat, de la mateixa manera que moltes altres decisions al llarg de les nostres vides, llavors, la única diferència entre un treball sexual i un treball escollit també per necessitat és la utilització del cos per satisfer sexualment a una altre persona. Addicionalment, s'ha de considerar que si les dones tenim el dret de disposar del nostre cos com a derivat del dret a la llibertat (article 17 CE), i, així mateix, derivat de la dignitat, resulta contradictori prohibir una pràctica que es basa en aquest mateix dret de disposició. Per tot això, considero que el problema és la prostitució no consentida, les

condicions en les que es dona i el tràfic de dones, però la prostitució consentida s'ha de legalitzar per respectar la dignitat de les persones que decideixen exercir-la.

Com hem pogut observar, la dignitat és la base de gran part dels debats ètic-polític actuals per constituir la base dels ordenaments jurídics. Per tant, es confirma la hipòtesis: la dignitat humana genera controvèrsia en diferents qüestions, com la pena de mort, l'eutanàsia o la prostitució i les postures envers aquestes van relacionades amb la concepció de dignitat humana que es percebi.

De tot això, podem extreure una conclusió final: què entenc jo mateixa i què considero que és la dignitat humana? Per mi, la dignitat humana és un valor essencial en el que es basa l'ordenament jurídic, però, alhora, és el fonament de la nostre pròpia existència com a humans. És una qualitat intrínseca de la persona, que tothom posseeix per naturalesa. No obstant això, també està directament relacionat amb les condicions en les que vivim la nostre vida, o el que es coneix com a “viure dignament” i, per tant, es veu directament vinculat amb la llibertat, la igualtat, l'autonomia i el desenvolupament de la personalitat. Considero que és crucial entendre que la dignitat humana és inalienable, la qual cosa significa que no pot ser limitada o restringida per cap altre persona o poder. Tot i això, aquesta inalienabilitat no implica que la dignitat humana no necessiti protecció, al contrari: és responsabilitat dels poders públics i els sistemes jurídics assegurar, garantir i preservar la dignitat per a totes les persones. En resum, la dignitat humana radica en el respecte cap a l'ésser humà i la seva vida en totes les formes i expressions.

Referències

- Aguilera Portales, R. E., & González Cruz, J. (2012). Derechos humanos y la dignidad humana como presupuesto de la eutanasia. *Derecho PUCP*, (69), 151-168.
<https://www.redalyc.org/comocitar.oa?id=533656141012>
- Albert, M. (2022). Mapa de la prostitución mundial: ¿dónde está prohibida y en qué países es legal?. *ABC Sociedad*.
https://www.abc.es/sociedad/abci-mapa-prostitucion-mundial-donde-esta-prohibida-y-en-que-paises-es-legal-nsv-202206081809_noticia.html
- Amnistía Internacional (s.f.). *Pena de muerte*.
<https://www.amnesty.org/es/what-we-do/death-penalty/>
- Atienza, M. (2022). *Sobre la Dignidad Humana*. Trotta Editorial S.A.
https://bibcercador.uab.cat/permalink/34CSUC_UAB/1eqfv2p/alma991010620133206709
- Beltrán, E. (2011). En los márgenes del derecho antidiscriminatorio: prostitución y derechos de las mujeres. *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, 45, 43-63
<https://revistaseug.ugr.es/index.php/acfs/article/view/524>
- Beltrán Aguirre, J.L. (2010). El derecho de las personas a una muerte digna. *Revista Aranzadi Doctrinal*, (5), 83-96
https://insignis-aranzadidigital-es.are.uab.cat/maf/app/document?srguid=i0ad6adc6000018f3a1dadd99f22b6f2&marginal=BIB\2010\1272&docguid=1e236d780792511df88f0010000000000&ds=ARZ_LEGIS_CS&infotype=arz_biblos;&spos=7&epos=7&t=0&predefinedRelationshipsType=documentRetrieval&fromTemplate=&suggestScreen=&&selectedNodeName=&selec_mod=false&displayName=
- Cardeñoso Rodríguez, I. (2021). *El debate de la prostitución* (trabajo de final de grado, Facultad de Derecho de la Universidad de Valladolid).
https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/51222/TFG-D_01284.pdf?sequence=1

- Chávez-Fernández Postigo, J. (2020). Waldron y la dignidad: el problema del fundamento de los derechos humanos. *Derecho PUCP*, (85), 247-276.
http://www.scielo.org.pe/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0251-34202020000200247
- Comonfort Palmerín, A. (2020). *Eutanasia: un derecho humano* (tesis del grado de derecho, Centro Universitario UAEM Valle de México).
<http://ri.uaemex.mx/bitstream/handle/20.500.11799/109379/TESIS.EUTANASIA.UN%20DERECHO%20HUMANO.ALMA%20GUADALUPE%20COMONFORT%20PALMERIN%20%283%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Condiza Plazas, W. y Hernández Reyes, E. (2012). Pobreza y prostitución en Boyacá, Colombia. *Revista colombiana de sociología*, 35(1), 83-96.
<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4265336.pdf>
- Díez-Picazo, L. (2002). Derecho a la vida y a la integridad física y moral. *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional número 3/2002*. Editorial Aranzadi Sau, (1), 2141-2152.
https://insignis-aranzadidigital-es.are.uab.cat/maf/app/document?srguid=i0ad82d9a000018f4e63f8688fb0bd39&marginal=BIB\2002\80&docguid=I5022f5a090cf11dbbffa010000000000&ds=ARZ_LEGIS_CS&infotype=arz_biblos:&spos=8&epos=8&td=0&predefinedRelationshipsType=documentRetrieval&fromTemplate=&suggestScreen=&&selectedNodeName=&selec_mod=false&displayName=
- Fernández Segado, F. (1996) La dignidad de la persona como valor supremo del ordenamiento jurídico. *Derecho PUCP*, (50), 11-45.
<https://doi.org/10.18800/derechopucp.199601.002>
- Germán Zurriarán, R. (2017). Vulneraciones de la dignidad humana al final de la vida. *Cuadernos de bioética*, 28(92), 83-97.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5989448&orden=0&info=link>

- Gimeno Presa, MC. (2017). La argumentación a favor del trabajo sexual y sus implicaciones éticas. *Opinión Jurídica*, 17(33), 73-97.
<http://www.scielo.org.co/pdf/ojum/v17n33/1692-2530-ojum-17-33-00073.pdf>
- Gonzalo Herranz (1999), *Eutanasia y dignidad de morir* (artículo Universidad de Navarra).
<https://www.unav.edu/web/unidad-de-humanidades-y-etica-medica/material-de-bioetica/eutanasia-y-dignidad-del-morir#gsc.tab=0>
- Gómez Sánchez, Y. (2005). Dignidad y ordenamiento comunitario. *Revista de derecho constitucional europeo*, (4), 219-254.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1972258>
- Gutmann, T. (2019). Dignidad y autonomía. Reflexiones sobre la tradición kantiana (Carlos Emel Rendón, Trad.). *Estudios de Filosofía*, (59), 233-254.
<http://www.scielo.org.co/pdf/ef/n59/0121-3628-ef-59-00233.pdf>
- Habermas, J. (2010). El concepto de dignidad humana y la utopía realista de los derechos humanos. *Revista Dianoia*, LV (64), 3-25.
<https://www.scielo.org.mx/pdf/dianoia/v55n64/v55n64a1.pdf>
- Heim, D. (2011). Prostitución y Derechos Humanos. *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, (23), 234-251. <https://ojs.uv.es/index.php/CEFD/article/view/716>
- Iracheta Fernández, F., (2012). Sobre la dignidad y eutanasia voluntaria: tres aproximaciones morales (II parte). *Límite. Revista Interdisciplinaria de Filosofía y Psicología*, 7(25), 25-39. <https://www.redalyc.org/pdf/836/83624079003.pdf>
- López Escudero, M., Martín y Pérez de Nanclares, J., Sobrino Heredia, J.M. (2008). *Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea. Comentario artículo por artículo*. Fundación BBVA.
https://www.fbbva.es/wp-content/uploads/2017/05/dat/DE_2008_carta_drechos_fundamentales.pdf

- Martí Borolla, L.F. (2023). *La dignidad humana en Kant*. (IPADE, Business School).
<https://www.ipade.mx/newsmedia/factor-humano/la-dignidad-humana-en-kant/>
- Martínez Becerra, P. (2015). El «enfoque de las capacidades» de Martha Nussbaum frente el problema de la ética animal. *Veritas*, (33), 71-87.
<https://www.scielo.cl/pdf/veritas/n33/art04.pdf>
- Marín-Olalla, F. (2018.) La eutanasia un derecho del siglo XXI. *Gaceta Sanitaria*, 32(4), 381-382.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0213911118300694?via%3Dihub>
- Michellini, D.J. (2010). Dignidad humana en Kant y Habermas. *Estudios de Filosofía Práctica e Historia de las Ideas, Revista anual de la Unidad de Historiografía e Historia de las Ideas*. 12(1), 41-49.
https://www.researchgate.net/publication/262649252_Dignidad_humana_en_Kant_y_Habermas
- Miret Magdalena, E. (2003). Eutanasia, filosofía y religión. *Revista Humanitas, Humanidades Médicas*, 1(1), 97-104.
https://dialnet.unirioja.es/servlet/ejemplar?codigo=502549&info=open_link_ejemplar
- Molina Montero, A. (2018). El régimen jurídico de la prostitución y sus diferentes modelos ideológicos. *Revista Crítica Penal y Poder*, (15), 130-149.
<https://revistes.ub.edu/index.php/CriticaPenalPoder/article/view/26851>
- Nieto Mosquera, V. (2022). El concepto de dignidad humana y su desarrollo histórico en el reconocimiento de la igualdad de las mujeres y otras minorías. *Ciencia Latina, Revista Multidisciplinar*. 6(2), 562-576.
<https://ciencialatina.org/index.php/cienciala/article/view/1907>
- Ochoa Ruiz, N (2018). La dignidad humana como fundamento de la identidad europea: la labor del Tribunal Europeo de Derechos Humanos en la delimitación de la noción de dignidad humana. *Cuadernos Europeos Deusto*. (2), 203-224.
<https://ced.revistas.deusto.es/article/view/1556/2437>

- Oehling de los Reyes, A. (2015). *La dignidad de la persona evolución histórico filosófica, concepto, recepción constitucional y relación con los valores y derechos fundamentales*. (Tesis doctoral, Universidad Complutense de Madrid).
<https://docta.ucm.es/entities/publication/bf726bfe-7fb2-4220-a367-0ec516336593>
- Organización de las Naciones Unidas, Derechos Humanos, Oficina de Alto Comisionado (31 de enero de 2024). *La pena de muerte es incompatible con el derecho a la vida*.
<https://www.ohchr.org/es/stories/2024/01/death-penalty-incompatible-right-life>
- Paul Martínez, J. (2012). La dignidad de la persona humana en Santo Tomás de Aquino. Una lectura moral acerca de la ancianidad. *Intus-Legere Filosofía*, 6(1), 141-158)
<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4510574.pdf>
- Peces-Barba Martínez, G. (2005). Reflexiones sobre la evolución histórica y el concepto de dignidad humana. *VVAA. Desafíos actuales a los derechos humanos: la violencia de género, la inmigración y los medios de comunicación* 15-36.
<https://core.ac.uk/download/pdf/30043286.pdf>
- Pele, A. (2017). Dignidad humana y Derecho de la Unión Europea: Vida y Biopolítica. *Direito y Práxis Revista*, 8(4), 2516-2541.
<https://www.scielo.br/j/rdp/a/DXMyDJDT77rMB36Q5DfxQTr/?lang=es&format=pdf>
- Pemán Gavín, J. (2007). El debate sobre la legalización de la prostitución en España (a propósito del Informe de la ponencia constituida al efecto de las Cortes Generales). *Revista española de derecho administrativo*, (136), 683-726.
https://insignis-aranzadigital-es.are.uab.cat/maf/app/document?srguid=i0ad6adc6000018f3a2469e043e2441c&marginal=BIB\2007\2010&docguid=Id51e69809c0211dc9f5d010000000000&ds=ARZ_LEGIS_CS&infotype=arz_biblos:&spos=2&epos=2&td=0&predefinedRelationshipsType=documentRetrieval&fromTemplate=&suggestScreen=&&selectedNodeName=&selec_mod=false&displayName=#

Reyes Calderón, J. A. (2016). *Pena de muerte o derecho a la vida: ¿merecen los asesinos vivir?* Editorial Seguridad y Defensa.
<https://elibro-net.are.uab.cat/es/lc/uab/titulos/119420>

Sánchez Megía, L. (2016). Análisis sobre la necesidad de la Carta Europea de los Derechos Humanos. *Revista Aranzadi Unión Europea*, (6), 43-71.
https://insignis-aranzadidigital-es.are.uab.cat/maf/app/document?srguid=i0ad6adc6000018f3a18924cbe801b15&marginal=BIB\2016\3011&docguid=I354bd72026ce11e6b619010000000000&ds=ARZ_LEGIS_CS&infotype=arz_biblos:&spos=4&epos=4&td=0&predefinedRelationshipsType=documentRetrieval&fromTemplate=&suggestScreen=&&selectedNodeName=&selec_mod=false&displayName=#

Tapia Ateka, I. (2017). *Debate sobre la prostitución: Regulacionismo y Abolicionismo*. (Tesis de Grado de Derecho).
https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/22635/TFG_Irati_Tapia_%20Ateka.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Torres Bardales, C. (2015). *Fundamentos filosóficos de la dignidad humana y su incidencia en los derechos humanos*. (Tesis Doctoral, Universidad de Lima, Perú).
https://cybertesis.unmsm.edu.pe/bitstream/handle/20.500.12672/4617/Torres_bc.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valiente, L. (2019). La pena de muerte: situación actual desde una perspectiva internacional. *Inciso*, 21, 84-102. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/7045459.pdf>

Villa Hernández, M. I. (2019) *La práctica de la eutanasia activa en México*. (Tesis Universitaria, Universidad Autónoma del Estado de México).
<http://ri.uaemex.mx/bitstream/handle/20.500.11799/105183/Tesis%20Mar%C3%A9%20Ivonne%20Villa%20Hern%C3%A1ndez.pdf?sequence=3>

Ziáurriz, T. U. (2011). La prostitución, una de las expresiones más arcaicas y violentas del patriarcado contra las mujeres. *Pensamiento iberoamericano*, (9), 293-312.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3710944>

Legislació

Carta de les Nacions Unides, feta en San Francisco el 26 de juny de 1945.

https://www.oas.org/36ag/espanol/doc_referencia/carta_nu.pdf

Declaració Universal dels Drets Humans de les Nacions Unides, feta en París el 10 de
desembre de 1948.

<https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, fet el 16 de desembre de 1966.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, fet a Nova York, el 16 de desembre de 1966.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Segon Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, destinat a
l'abolició de la pena de mort, fet a Nova York, el 15 de desembre de 1989.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Convenció Internacional sobre la Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial,
feta a Mèxic el 21 de desembre de 1965.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>

Convenció sobre la eliminació de todas las formas de discriminación sobre la dona, feta a
Nova York el 18 de desembre de 1979.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants, feta el
10 de desembre de 1984.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

Convenció sobre els Drets del Nen, feta el 20 de novembre de 1989.
<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Conveni per la Protecció dels drets humans y la dignitat de l'ésser humà en relació a les aplicacions de la Biologia i la Medicina (1997).
<https://www.boe.es/boe/dias/1999/10/20/pdfs/A36825-36830.pdf>

Conveni per la repressió del tràfic de persones i de l'explotació de la prostitució aliena, feta el 2 de desembre de 1949.
<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-suppression-traffic-persons-and-exploitation>

Convenció Americana de Drets Humans, feta a Costa Rica el 22 de novembre de 1969.
https://www.oas.org/dil/esp/1969_Convenci%C3%B3n_Americana_sobre_Derechos_Humanos.pdf

Convenció Europea de Drets Humans, feta a Roma el 4 de novembre de 1950. Ratificat per Espanya el 26 de setembre de 1979. Boletín Oficial del Estado núm. 243/1979, de 10 d'octubre, 23564-23570. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_spa

Tractat de la Unió Europea, fet a Maastricht el 7 de febrer de 1992. Ratificat per Espanya el 29 de desembre de 1992. Boletín Oficial del Estado núm. 83, 1-388.
<https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00013-00046.pdf>

Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea, feta a Niça el 18 de desembre del 2000. Boletín Oficial del Estado, núm. 364, 1-22.
<https://www.boe.es/doue/2010/083/Z00389-00403.pdf>

Resolució del Parlament Europeu, de 14 de setembre del 2023, sobre la regulació de la prostitució en la Unió: repercussions transfronterisses i impacte en la igualtat de

gènere i els drets de les dones. (2022/2139).

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0328_ES.html

Constitució Espanyola, *Boletín Oficial del Estado*, de 23 de maig de 1845.

<https://www.boe.es/gazeta/dias/1845/05/23/pdfs/C00001-00002.pdf>

Constitució Espanyola, *Boletín Oficial del Estado*, de 29 de desembre de 1978.

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

Llei Orgànica 3/2021, de 24 de març, de regulació de l'eutanàsia. *Boletín Oficial del Estado*,
25 de març de 2021, núm. 72.

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-4628

Llei 39/2015, d'1 d'octubre, del Procediment Administratiu Comú de les Administracions
Públiques. *Boletín Oficial del Estado*, 2 de octubre de 2015, núm. 236.

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-10565>

Reial Decret de la Llei Constitucional de Reforma de 1857, de 17 de juliol de 1857.

https://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/ley-constitucional-de-reforma-de-1857/html/7425d9a6-bd0c-45ca-bb45-6dc0a23aed6e_2.html

Declaració Francesa dels Drets de l'Home i del Ciutadà (1789).

https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/espagnol/es_ddhc.pdf

Jurisprudència

Sentència TEDH 5856/72, cas de Tyrer v. Regne Unit, del 25 d'abril de 1978.

https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-165149&file_name=CASE%20OF%20TYRER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.docx&logEvent=False

Sentència TEDH 20190/92, cas C.R. v. Regne Unit, del 22 de novembre de 1995.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-164349&filename=CASE%20OF%20C.R.%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.pdf&logEvent=False>

Sentència TEDH 20166/92, cas SW. v. Regne Unit, del 22 de novembre de 1995.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-164348&filename=CASE%20OF%20S.W.%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Spanish%20Cortes%20Generales.pdf&logEvent=False>

Sentència TEDH 29865/96, cas Ünal Tekeli v. Turquia, del 16 de novembre de 2004.

[https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:\[%22001-67482%22](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:[%22001-67482%22)

Sentència TEDH 46221/99, cas Öcañan v. Turquia, del 18 de novembre de 1999.

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-139389&filename=CASE%20OF%20G%C3%9CCE%C3%87%20v.%20TURKEY%20-%20%5BSpanish%20Translation%5D%20by%20the%20COE%20FECHR.docx&logEvent=False>

Sentència TEDH 32541/08, cas Svinarenko i Slyadnev v. Rússia del 17 de juliol de 2014.

[https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2232541/08%22,%2243441/08%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-115176%22](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2232541/08%22,%2243441/08%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-115176%22)

Sentència TEDH 23380/09, cas Bouyid v. Bèlgica, del 28 de setembre de 2015.

[https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-169615%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-169615%22]})

Sentència TJUE, del 9 d'octubre de 2001, C-377/98.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:61998CJ0377&from=FR>

Sentència TJUE, del 14 d'octubre de 2004, C-36/02.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62002CJ0036&from=LT>

Sentència TJUE, del 16 de juliol de 2005, C-105/03.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0105&from=NL>

Sentència TJUE, del 18 d'octubre de 2011, C-34/10.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0034&from=ES>

Sentència TJUE, del 5 d'abril de 2016, C-404/15.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0404>

Sentència del Tribunal Constitucional 2/1982, del 29 de gener de 1982.
<https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/44>

Sentència del Tribunal Constitucional 27/1982, del 24 de maig de 1982.
<https://vlex.es/vid/1-2-3-i-4-14-c-15034881>

Sentència del Tribunal Constitucional 99/1985, del 30 de setembre de 1985.
<https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/479>

Sentència del Tribunal Constitucional 120/1990, del 27 de juny de 1990.
<https://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/1545>

Sentència del Tribunal Constitucional 93/2021, del 10 de maig de 2021.
<https://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26710>